

Asia: VN/32207/2022

Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt tietosuojavaltuutetulta lausuntoa arviomuistiosta (OM 2023:2) koskien etäyhteyksien käyttöä oikeudenkäynneissä. Vaihtoehtoina sääntelyn kehittämiseksi on käsitelty kysymyksiä tuomarin etäosallistumisen edellytyksistä, asianosaisen suostumusedellytyksen keventämistä, etäyhteyden käytön edellytysten keventämistä suullisessa todistamisessa sekä pakkokeinojen ja poissaolon seuraamusten soveltamisalan laajentamista.

Tietosuojasäännösten soveltaminen tuomioistuimissa

EU:n tietosuojauudistus sisältää suoraan sovellettavan tietosuoja-asetuksen (2016/679) sekä rikosasioiden tietosuojadirektiivin (2016/680), joka on implementoitu rikosasioiden tietosuojalailla (1054/2018) ja erityislaeilla kuten henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetulla lailla (616/2019). Nämä säännökset soveltuvat myös henkilötietojen käsittelyyn tuomioistuimissa (ks. asetuksen johdanto-osa 20 ja direktiivin johdanto-osa 80), vaikka tietosuojaviranomaisella ei ole toimivaltaa valvoa tuomioistuimissa tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä, jota tuomioistuimet suorittavat lainkäyttötehtäviensä yhteydessä (ks. tietosuoja-asetuksen 55 artiklan 3 kohta ja rikosasioiden tietosuojalain 45 §:n 2 momentti). Oikeudenkäynnin järjestäminen näyttää lainkäytön ydintehtävältä.

Tietosuojasäännösten näkökulmasta on keskeistä tunnistaa mahdollinen henkilötietojen käsittely, kun etäyhteyksiä käytetään oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäynnissä luonnolliset henkilöt esiintyvät asianosaisina eri rooleissa ja henkilöt on tunnistettava niissäkin tapauksissa, joissa olisi kyse todistajasuojelullista syistä ns. anonyymien todistajan henkilöllisyyden salaamisesta. Henkilöä koskevan kuvan ja äänen käsittelystä on kysymys, jos oikeudenkäynti tai sen osa tallennetaan.

Voimassa olevat etäyhteyksiä koskevat säännöt, kuten oikeudenkäynneistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §, näyttävät koskevan teknisen tiedonvälitystavan käyttämistä eli useimmiten yleisen tietoverkon avulla muodostettua online -yhteyttä tuomioistuimen suulliseen käsittelyyn osallistumiseksi. Tämä ei välttämättä tarkoita tai edellytä sitä, että etäyhteyksillä toteutettu istunto sellaiseen tallennetaan. Juuri muutetun oikeuskäymiskaaren 22 luvun 6 §:n mukaan todistajan, asian-tuntijan ja todistelutarkoituksissa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelusta on käräjäoi-keudessa tehtävä kuva- ja äänitalenne. Tämä näyttäisi liittyvän oikeudenkäynnin kirjaamiseen ja todisteiden taltiointiin.

Tietosuojalain (1050/2018) yhteydessä perustuslakivaliokunta muutti henkilötietojen suojan perus-oikeuden tulkintaa siten, ettei kaikesta henkilötietojen käsittelystä tarvitse erikseen säätää, kuten aikaisemman tulkinnan mukaan, vaan tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulki-taan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös henkilötietojen suojan näkökulmasta (PeVL 14/2018 vp). Sen sijaan rikosasioiden tietosuojalain säätämisen yhteydessä perustuslakivaliokunta toisti aikaisemman pe-rusoikeus tulkinnan henkilötietojen suojasta, mikä tarkoittaa sitä, että henkilötietojen käsittelystä tulisi edelleenkin olla täsmällisyys- ja kattavuusvaatimukset täyttävät lakitasoiset säännökset. Arka-luonteisten tietojen riskin lisäksi valiokunta piti merkityksellisenä myös käsittelyn tarkoitusta yksi-löön kohdistuvan julkisen vallan käytön mahdollistajana (PeVL 26/2018 vp).

Tämän perusteella voidaan katsoa, että edellä mainituista oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n tal-tioinnista on säädetty erityisesti. Jos oikeudenkäynnin muu taltiointi on lainkäytön kannalta perus-teltua, tulisi tällaiset tarpeet tunnistaa ja varmistaa täsmällinen käsittelyperuste tällaiselle käsittelyl-le. Samalla tulisi säätää käsittelyn tarpeellisesta ajallisesta kestosta ja muista kuin rikos- ja siviiliasi-oiden käsittelyyn liittyvistä tarkoituksista, joihin tallenteita saisi käyttää tai luovuttaa muun muassa oikeudenkäytön julkisuuden ja asiakirjajulkisuuden perusteella. Mikäli tuomioistuimella ei ole tar-vetta oikeudenkäyntien taltioimiseen tulisi myös arvioida sitä, millä perusteilla asianosaiset itse tai yleisöjulkisuuden perusteella oikeudenkäynteihin osallistuvat ovat oikeutettuja oikeudenkäynnin taltiointiin.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ssä tarkoitettu asianosaisen suostumus koskee vain osallistumista suulliseen käsittelyyn teknistä tiedonvälitystapaa käyttäen. Tätä suostu-musta on perusteltu sillä, että asianosaisella on oikeus luopua oikeudestaan olla henkilökohtaisesti läsnä oikeudenkäynnissä. Tämä ei koske eikä tarkoita sitä, että henkilöltä tulisi saada suostumus henkilötietojen käsittelyyn etäyhteyksiä käytettäessä. Suostumusta ei tulisi pitää julkisen vallan käy-tön osalta henkilötietojen käsittelyperusteena ja siksi henkilötietojen käsittelyn tulisi perustua täs-mälliseen lainsäädäntöön.

Oikeus henkilötietojen suojaan sekä yleisten tietoverkkojen yli tapahtuvan viestinnän luottamuksel-lisuus edellyttävät, että etäkuulemisia järjestettäessä tulee toteuttaa asianmukaiset tekniset ja or-ganisatoriset suojatoimenpiteet, joilla varmistetaan henkilötietojen käsittelyn ja sähköisen viestin-nän luottamuksellisuus ja henkilötietojen eheys, virheettömyys ja käytettävyys.

Apulaistietosuojavaltuutettu

Annina Hautala

Ylitarkastaja

Heikki Partanen

Partanen Heikki
Tietosuojavaltuutetun toimisto